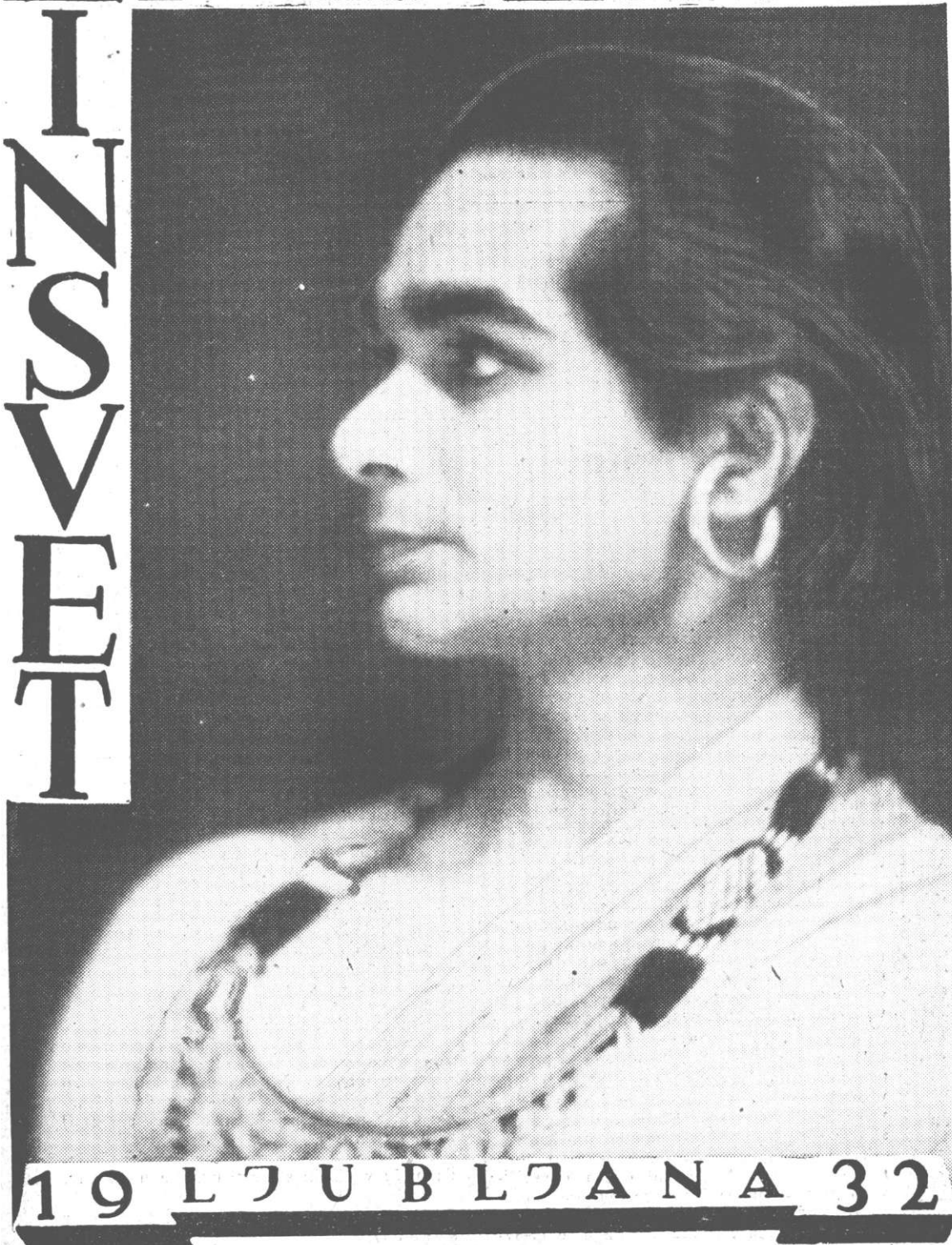

ZIVLJENJE

I N S V E T

Stev, 22.

29* maja 1932»

Knjiga 11k

ŽIVLJENJE IN SVET — ilustrovaná tedenska revija

Izhaja ob nedeljah in stane celoletno (dve knjigi) Din 80.— polletno (ena knjiga) Din 40.—, trimesečno Din 20.—, mesečno Din 8.—. Posamezna številka Din 2.—.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA, trimesečno 8 Ur, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. FRANCIJA, mesečno 4 franke. ČESKOSLOVASKA, mesečno 6 kron. AVSTRIJA, mesečno 1 šUing. Amerika in ostalo inozemstvo letno 1% dolarja. Uredništvo in uprava v Ljubljani, KnafIjeva ul. 5. — ROKOPISE NACELNO NE VRACAJO.

Urednik: Ivan Podržaj. — Izdaja za konso-rcij: Adolf Ribnikar. Za »Narodno tiskarno« kot tiskarnarja Fran JezerSek. Vsi v LjubijanL

VSEBINA št. 22: Albert Thomas. — Karel Capek: Mačka. — Dr. Vlad. Travner: Giuseppe Garibaldi. — Goethe in avtorsko pravo. — Filipini. — še nekaj o soji. — Pogreb predsednika Doumerja. — Ivan Podržaj: Bedakova osveta (nadaljevanje). — Skrivnost džungle. — Louis Pasteur. — »Serum resnice.« — Strupi v gospodinjstvu. — Vzorna jetnišnica na Smrekovem otoku. — Klek pri Goetheju. — Kofein v kavi. — Japonska v sliki in besedi (nadaljevanje). — Po Nilu do Luksorja. — šah. — Garibaldijevo življenje na znamkah. — Ako še ne veš. Moški kot močni in šibki spol. — Humor.

Moški kot močni in šibki spol

Pri vseh narodih sveta — raron pri ne-katerih preprostih in zaostalih plemenih — je mož poglavar družine. Če obračamo globus na vse strani, vidimo povsod isto sliko: L' état c' est l' homme.

Kljub raznim ženskim emancipacijam zadnjih desetletij ima mož že zaradi same spolne eksistence prednost pred žensko. V gledališču človeškega življenja sedi mož nedvomno na sprednjih prostorih, če je poročen, podedujejo otroci njegov rod, kajti njegov bežni prispevek za zaploditev se pač ceni mnogo višje kot večmesečno breme ženske. Na drugi strani pa mu izvenzakonsko zavajanje ženske v sramoto ne nalaga nobenih obveznosti. Nezakonski otrok, omi še vedno nepojasneni problem, mora v državi, kjer so ustvarili zakone moške, zaradi ponižanja dobiti ime matere.

Zakone so ustvarili moški za moške; zato je jasno, da povsod podpirajo moške pozicije. Tega dejstva ne omaje niti ono malo razpoloženja med nekaterimi moškimi, da vodi ta pot v pogubo, niti okoliščina, da 60 se ženske pričete bolj udejstvo» vati v športu, zahtevati enakopravnost pri volitvah in svobodno izbirati poklice,

s

Razen zakonov so moški po svojih željah, nagonih in mukah nehoté izoblikovali tudi vzor ženske, ki se jim zdi najbolj poželjiva. Odtod izvira, da ima v deželah z moško premožno prednost mlada ženska.

Kjer je mnogo poročenosti, je tudi

no med 12. in 13. uro velika promenada. Desno ki levo stoje v gostih vrstah go-spodje. Sredi tega špalirja se sprehajajo v parih dame iz družbe — ki so v teh krajih prikupne kot malokje — in razkazujejo svoje noVe klobuke in obleke. Moški, ki zvedavo spremljajo ta stprevod, oberejo vsako posebej; kritika moškega sveta j& seveda najpodrobnejša in popolnoma iz* črpná. Dame, ki je tamkaj niso bile delež-ne, so užaljene.

Ker ve tudi vlada, kaj je dolžne upravi-čenim zahtevam moškega dela nairoda, je poskrbela, da »e avtomobilski promet v času te varžne javne produkcije vrši po drugih ulicah.

Kratka in bežna življenjska vsebina la-tinekoamerdiške ženske je želja, di bi bila mlada in bi ugajala možu; ženska, ki po le-tih dobi nekoliko bolj oble oblike, sploh ne gre več na ulico. Emancipirana evropska in severnoameriška ženska pa hoče ostati vedno mlada. Da bi ugajala moškemu očesu, si da morda še s 65 leti barvati lase, z opemajami omehčati kožo in — če ni drugače — nalepiti tudi zapeljive dolge trepalnice, s katerimi lahko še vedno otožno in dražestno pogleda za moškim.

Ženski so danes e skoraj neizprosno nujnostjo odrekli pravico, da bi se smela postarati udobno. Naslonjalo, v katerem so včasí predsedale babice, je izginilo, namesto njega pa kraljuje divji ortopedični konj zaradi treninga.

Ta, za naše čase značilna ženska želja

ZIVDENJE IN SVET

ŠTEV. 22.

LJUBLJANA, 29. MAJA 1982.

KNJIGA 1L

Pomlad v Alpah: Pogled na LOCARNO (Švica)

Albert Thomas

Danes se v znatnem delu Evrope širi organizirana gonja zoper versajUesko mirovno pogodbo.

ki jo njeni nemški nasprotniki označujejo za naj večje, nasilje v zgodovini in na kateri ne najdejo niti trohice dobrega. Toda ta pogodba je imela četo vrsto posledic, ki daleč presegajo

zaščite delavstva, ureditve delovnega časa in številni drugi, ki so bili še sredi 19. stoletja na programih »državi nevarnih strank« ali »utopističnih strank« (spomnimo se n. pr. Bismarckovega boja zoper socialiste v Nemčiji), so bili ob koncu svetovne vojne sprejeti med dolžnosti meščanske družbe. V 13. del vei-

Albert Thomas v svoji delovni sobi

minljivo nasprotje med zmagovalci in premaganci. Iz nje sta zrasli dve veliki mednarodni instituciji: Društvo narodov in Mednarodni urad dela, obe s sedežem v Ženevi. In ko je dne 7. maja v Parizu preminul največji organizator Mednarodnega urada dela (Bureau international du travail), veleugledni socialni delavec Albert Thomas, zasluži delo tega moža, da posvetimo njegovega spominu nekoliko skromnih vrstic.

Mednarodni urad dela je nastal iz potrebe, ki je značilna za naše stoletje in ki je n. pr. v 18. stoletju ne bi razumeli. Delo je postalo posebna svetovna velesila, ki pronica v vse države in povsod ustvarja enake, podobne ali vsaj sorodne probleme. Problemi socialne

saitleske mirovne pogodbe je bilo vključeno poglavje, ki določa ustanovitev posebnega »društva narodov« za socialne odnose. Vse države, ki so stopile v »Društvo narodov«, so morale biti zastopane tudi v uradu dela; sprejele so obveznost, da se podvržejo njegovim sklepom. Tako je nastala posebna organizacija, ki bi jo lahko imenovali: preventivno ali zaščitno sredstvo zoper socialne revolucije. Jasno je, da je nevarnost socialnih prevratov znatno manjša tam, kjer se socialne napetosti mirno izravnavajo v prid delavstvu in kjer se njegov položaj zakonito izboljšuje.

Na čelo tega urada je bil postavljen izredno energičen in sposoben mož, biv-

ši francoski minister Albert Thomas. Ta socialni delavec je izšel iz kroga znamenitega socialističnega ideologa in voditelja Jeana Jauresa, vendar ni običal pri socialistični ideologiji in se oklepel marksističnih dogem: važnejša od socialnih i de i mu je bila socialna akcija. Zato se je Thomas s toliko vnemo oprijel poverjene mu organizacije Mednarodnega urada dela; kot njegov ravnatelj je z energično roko prebredel vse težave, ki so nastajale v prvih letih življenja nove institucije in mu je pridobil v teku let ugled in priznanje po vsem zapadnem svetu. Njegovemu trudu gre hvala, da se je v veliki večini evropskih držav vpeljal enoten osemurni delavnik in da je tako prenehalo čezmerno izkoriščanje delavcev s strani podjetnikov. Mimo tega je Mednarodni urad dela z Albertom Thomasom na čelu vplival na celo vrsto drugih socialno-političnih odločitev v posameznih državah. Ogromno delo je baš po Thomasovi zaslugi izvršil v zbiranju gradiva, v obravnavanju statistike,* kar je za vsako velikopotezno socialno akcijo va-

žen pogoj. Albert Thomas je v zadnjem času pričel intenzivno proučevati način in sredstva boja z brezposelnostjo, kar je največja socialno-politična naloga sedanjosti. Zal da ga je sredi priprav za novo akcijo Mednarodnega urada dela v tem pravcu prekinila nagla smrt. Z njim je izginil s prizorišča življenja eden največjih in najenergичnejših socialnih organizatorjev sedanjosti, ki je hotel kot pristen Francoz z razumom in smotno akcijo preprečiti nevarnost revolucijskih viharjev. Kdo bo stopil na mesto tega energičnega moža, enega redkih voditeljev, ki razumejo znamenja časa in se modro, zato pa uspešno bore proti njegovim pošastim?

Albert Thomas je bil tudi velik prijatelj Jugoslavije. Njegova hči je bila poročena s Sumadijcem. Z našimi socialnimi organizatorji je navezal tesne stike. Lani se je mudil tudi v Ljubljani. Z njim je umrl velik mož, izboren organizator, sijajen govornik, človek vere in akcije. Za takimi ostaja zlasti v teh mračnih časih vrzel, ki nas upravičeno navdaja s skrbjo. —us

Francoski citati

V* anglosaksonskih deželah je močno razširjena Bartlettowa knjiga »Familiar Quotations«, kar bi bilo pri nas: Klepec, »Citati in aforizmi«. Na Francoskem je svoje dni Emil Genest oskrbel dve taki deli: »Où est-ce done?« in »Les Belles Citations de la Littérature française«. Slično knjigo je letos izdal Othon Guerlac, profesor na ameriški Cornell University, pri pariškem založniku A. Collinu. Poleg francoskih navedkov prinaša v posebnem poglavju tudi latinske in mednarodne iveri, zgodovinske izreke, biblijske, evangelijske ter iz Dejanj Apostolov vse s kritičnimi opombami. Novost obstoji v kazalu tipičnih besed, dobro preračunanih na šibkosti spomina.

Ali lahko ribe utonejo?

Morski somi so prav koristne živali, ker se da od njih vse od kože, maščobe in mesa pa do kosti in zob s pridom uporabiti. Zaradi tega se je počasi razvila pravicata industrija za predelovanje somov. Somi pa se zdaj ne love več z ostvo marveč z mrežo, ki utegne biti včasih do 200 metrov dolga. Živali se zaplete v zanke in ko jib potegnejo iz vode, so navadno že mrtve. Ujete si namreč na vso moč prizadevajo iztrgati se iz mreže, pri čemer si tako poškodujejo škrge, 9voje dihalne organe, da poginejo zaradi pomanjkanja zraka. Somi se zaduše in če pravijo lovci, da utonejo, imajo prav.

Popravek: ž is 22. V. str. 545 v sonetu na I - a r i v o čitaj: luč m i tvoja. Niže pa: Lucien Montagné.

S. Spitzraian: V GORAH

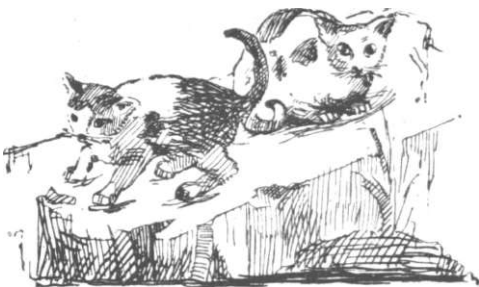
arel čapek

Mačka

Ali mi more kdo razložiti, zakaj se mačka na poseben način razblinja, če sliši tenko, visoko žvižganje? Poskusil sem tudi z angleškimi, italijanskimi in nemškimi mačkami. Geografske razlike nikakor hitro začuje mačka vaše žvižgane (posebno če žvižgate kolikor mogoče visoko: »Krasna noč, ljubezni noč«), kakor zamaknjena drgne ob vas, kmalu skoči na kolena, začudeno povoha vaše ustnice in vas koinčno v nekakšem ljubavnem razburjenju strastno grizne v usta ali v nos, s slastnim, okvarjenim izrazom v obrazu: potem seveda prestane te in mačka zaone hrop in hripavo presti, kakor majhen morček. Mnogokrat sem premišljeval o tem in še danes ne vem, zaradi katerega prastarega nagona obožuje mačka žvižganje. Ne verjamem, da bi bilo klaj v prastari dobi navada, da so mački čisto tenko žvižgali, namestu da so vabili s surovo kovinskim glasom, kot zdaj. Nemara so živela v daljnih, starih časih nekakšna mačja božanstva, ki so občevala s svojimi vernimi mačkami pōtem tenkega žvižganja. A to je hipoteza in imenovana muzikalna prastaranost je le ena izmed ugank mačje prošnje.

Človek misli, da pozna mačke prav dobro, kakor misli, da pozna ljudi. Mačka pa čuti, ki spi zvito v naslanjaču, s

sredi mastnega trga, izkopen kot vodnjak; in na dnu tega suhega vodnjaka, med razpadlimi sitabri in kipi, živi mačji narod; hrani se z ribjimi glavami, ki mu jih mečejo dobrodušni Italijani, in se vdaja nekakšnemu oboževanju lune, sicer pa očitno ne dela ničesar. Tam sem torej spoznal, da mačka ni le kar tako — mačka, temveč nekaj tajinstvanega in nerazumljivega. Spoznal sem, da je mačka divja zvar. Če vidiš, kako hodita dva tucata mačk, se nenadoma zaveš, da mačka sploh ne hodi, ampak da se plazi. Mačka med ljudmi je ie mačka, mačka med mačkami je pa plazeča se senca v džungli. Kaže, da mačka zaupa človeku; a mački ne zaupa, ker jo bolje pozna kot mi. Navadno pravimo, »pes in mačka«, da izrazimo tip družabne nezaupljivosti. A mnogokrat sem videl prav intimna prijateljstva med psom in mačko, nikdar pa nisem opazil intimnega prijateljstva dveh mačk, če ne govorimo o mačjem ljubimkanju. Mačke na Trajanovem forumu se med seboj čisto očitno ignorirajo; če sedijo na istem stebru, kažejo druga drugi hrbet in ner-

asi potepa po svojih mačjih potih, asi prevrne pepelnik in preživi večijo življenja v strastnem uživanju topote. A tajinstvenost mačega bistva

voznih trzaji repa pričajo, da jim je prisotnost tistih zaniknic tam zadaj neprijetna. Če mačka zagleda mačko, pihaja; če se dve srečata, se ne ozreta. Nikdar nimajo skupnega cilja; nikdar si nimajo kaj povedati. V najboljšem primeru prenašajo druga drugo z zaničljivim in odklanjajočim molčanjem.

A s teboj, človek božji, se mačka meni: pride ti, ti gleda v oči in pravi:

zaupa. Divja zver je žival, ki je nezaupljiva. Udomačenje je le zaupno razmerje.

No, dragi človek, saj tudi mi ljudje le toliko nismo svoji, kolikor drug drugemu zaupamo. Recimo, da bi, kadar stopim iz hiše, srečaval vsakega kuma z nezaupanjem, potem bi ob bližanju zamolklo zatulil in hodil trdo, da bi mu ob prvem migljaju skočil za vrat. Če ne bi zaupal ljudem, s katerimi se vo-

ziim po cestni železnici, bi S3 moral obrniti s hrbtom k steni in pihati, da **hi** jih splašil. Namestu tega mirno visim na držaju in čitam časnik, med tem ko jim kažem nezavarovan hrbet. Kadar hodim po ceisti, mislim na svoje delo ali pa sploh nič, ne da bi premišljeval, kaj bi mi mtmogredeči lahko napravili. Strašno bi bilo, če bi jih moral nezaupljivo opazovati, ali se ne pripravljajo, da me požro. Stanje nezaupljivosti je prastanje divjine; nezaupljivost je zakon džungle.

Politika, ki živi od gojenja nezaupljivosti, je politika divjine. Mačka, ki človeku zaupa, ne vidi v njem človeka, ampak divjo zver. Človek, ki človeku ne zaupa, vidi v njem tudi le divjo zver. Vez medsebojnega zaupanja je starejša od vse civilizacije in kulture; tudi važnejša je. Civilizacija lahko propade in človeštvo bo ostalo človeštvo; če pa izgine zaupanje, se spremeni človeški svet v svet zveri.

Da veste, zdaj grem, da pobožam svogo mucu; v veliko tolažbo mi je, ker mi zaupa, čeprav je le majhna, siva žival, ki se je zatekla k meni iz bog ve kakih neznanih divjin praških dvorišč. Prede in me gleda: »Človek,« pravi, »daj, popraskaj me med ušesi.«

ustnik Fa.1 Skoda*

Neredno leto 1931

Lansko leto je bilo v meteoroškem pogledu zelo klavrno. Glavni angleški meteorološki observatorij v Kew je objavil natančno časovno razpredelnico, kdaj je v tem kraju sijalo sonce. Številke kažejo, da je bilo 1931 le 1260 sončnih ur, namestu 1477, kar je veljalo za povprečje daljše dobe let. Samo aprila in septembra je bilo 237 sončnih ur manj, kakor običajno. Zadnje enako slabo leto je bilo 1889.

Kakšno bo letošnje poletje?

Ravnatelj meteorološkega instituta v Frankfurtu F. Baur prerokuje na podlagi primerjav s prejšnjimi leti in glede na njih lego nasproti sončnim pegam, da bo letošnje poletje spet suho in vroče, baje zelo vroče. Baur trdi, da je glavni del poletja (julij in avgust) zadnji dve leti pred minimumom sončnih peg v Srednji Evropi skoraj vedno suh, po navadi celo izredno suh. Primeri za to trditev so leta 1876, 1887, 1899, 1911, 1921. Ker bo prihodnji minimum sončnih peg spet 1934, ali morda celo 1933, je pričakovati, da bo letošnje poletje spet suho, zlasti, ker so bila zadnja poletja odločno prevlažna in premrzla. Baurove statistične primerjave segajo prav do 1690. Ker pa je bila meteorologija in opazovanje sončnih

nih peg pred letom 1800 še zelo pomanjkljiva in so zaradi tega tudi podatki, na katerih temelji Baurovo prerokovanje zelo nezanesljivi, je bolje zaupati samo statistiki devetnajstega in dvanajstega stoletja, ki pa glede pravilnosti Baurove napovedi ni posebno prepričevalna.

F. W. Kleukens Vaška eerke*

Dr. Vlad. Travner

Giuseppe Garibaldi

ne 2. junija t. 1. poteče 50 let, odkar je umrl na otoku Caprera najznamenitejši narodni junak J sedanje Italije — Giuseppe Garibaldi, ki je poleg Viktorja Emanuela II, Cavourja in Mazzinija osrednja oseba italijanskega risorgimenta 1848—1870 in kot tak vzglednik našega troedinega naroda v boju za svobodo in uedinjenje. To opravičuje, da se tudi mi Jugoslovenci spominjamo njegove obletnice.

I

Garibaldi se je rodil kot sin mornarja 4. VII. 1807 v Niči, ki je spadala takrat h kraljevini Sardiniji in se posvetil zgodaj poklicu svojega očeta. Iz idealnega navdušenja se je udeležil 1834 revolucionarnega pokreta, ki ga je vodil Mazzini za edinost in veličino Italije. To gibanje pa se je kmalu ponesrečilo. Garibaldi je bil obsojen na smrt. Zbežal pa je pravčasno v Francijo in živel več let kot pustolovec. Prvotno je poučeval v južni Franciji jezike, nato je bil mornar v službi tuniškega beja, slednjič (1846) se je podal v Južno Ameriko, kjer je kot morski ropar strahoval brazilske ladje. Tu si je pridobil mnogo izkušenj za poznejše boje v Italiji. Revolucija 1848 ga je privabila z večimi somišljeniki nazaj v domovino. Na čelu prostovoljcev se je boril v Lombardiji zoper Avstrijce tudi potem, ko sta 9. avgusta sklenila sardinjski kralj Kari Albert in Radetzky premirje.

Zaradi svoje drznosti in vztrajnosti v času splošne malodušnosti je postal Garibaldi kmalu v vsej Italiji znan in priljubljen. Konec decembra istega leta je stopil v službo začasne (revolucionarne) vlade v Rimu in dosegel kot poslanec, da je bila meseca februarja 1849 ustanovljena rimska republika. Obenem se je boril s svojimi četami v številnih bitkah zoper Francoze in Napolitance, ki so hoteli obnoviti cerkveno (papeško) državo. Ko pa je številnejša francoska vojska 3. julija zasedla Rim, se je umaknil Garibaldi s 1550 možni na napolitansko ozemlje, da bi povzročil tam nemire. Od avstrijskih čet zasledovan se je z veliko težavo rešil v Piemont in odšel nato v Severno Ameriko. V New Yorku je bil

GARIBALDI fpo oljnati sliki)
FILIPA PALIZZIIJA)

svojo rodbino v Niči; nato pa je kupil del skalnatega otoka Caprera (ob severni obali Sardinije), kjer je živel kot poljedelec. 1856 je pristopil »Italijanskemu nacionalnemu društvu«, čigar smoter je bil združiti vso Italijo pod žezlom dinastije Savoia. Ko je izbruhnila 1859 vojna med Francijo oz. Piemontom in Avstrijo, je organiziral Garibaldi alpske lovce (alpini) in prekoračil z njimi reko Ticino. Uspešne boje z avstrijskimi silami je prekinil mir v Villafranci, ki je silno razburil italijanske rodoljube, posebno ker je zasedla Francija Nico in Savojo. Garibaldijev načrt organizirati toskansko divizijo, povzročiti z njeno pomočjo nemire v cerkveni državi in Napoliju, oklicati Viktorja Emanuela II. za italijanskega kralja in se slednjič polastiti avstrijskih Benetk, se je zaradi političnih razmer izjalovil.

Garibaldi se je vrnil na Caprera, kjer pa že ostal le kratek čas. Medtem ga je namreč pozval minister Cavour skrivaj, da zasede s svojimi četami Sicilijo, kjer so prav takrat izbruhnili nemiri. Meseca maja 1860 je nastopil Garibaldi iz pri-

torja. S pomočjo upornikov je l v kratkem ves otok, prisilil šte-šo napolitansko vojsko k kapitu- imenoval začasno ministrstvo in celo vrsto dekretov vojaške in ad- rativne vsebine. Meseca avgusta edel s 5000 možmi sosednjo Kala- in zrušil v zvezi s piamonteško voj- ospostvo Burboncev v južni Italiji. vembra je prišel kot spremljevalec rja Emanuela v Napoli. To je bil ec njegovih uspehov. Nato je od- svojo diktatorsko čast in se vrnil prero. Odklonil je vsa odlikovanja grade, tako da si je moral celo iz- iti par piastrov za prevoz.

na ni ostal dolgo. Njegov načrt je mreč za Vzeti papeški Rim in ga igniti v prestolnico Italije. Junija je prišel v Palermjo in pozval pre- tvo na boj proti r^oežu Piju IX. in vemu zaščitniku Napoleonu III. V em je zbral 3000 prostovoljcev in l kljub protestom italijanske vlade, je bala političnih zapletljajev proti V bitki pri Aspromonte (29. VIII. je bil hudo ranjen, ujet in nato iran na otoku Palmeria. Meseca

oktobra je bil pomiloščen, nakar se je vrnil na Caprero, kjer je živel mirno do 1866. V tem času (1864) je obiskal An- gleško, kjer so mu priredili somišljeniki burne ovacije.

Ko je izbruhnila 1866 vojna z Avstri- jo, mu je poveril kralj vodstvo 20 ba- taljonov prostovoljcev, s katerimi je upadel v južno Tirolsko. Zaradi poraza ob Gardskem jezeru (3. VII. 1866) je od- ložil poveljstvo in se vrnil na Caprero. S tem konča definitivno sijajna doba v Garibaldijevem življenju. Idealna lju- bezen do domovine, vztrajnost in drz- nost so rodile dosedanje uspehe. Nje- gova poznejša podjetja pa dokazujejo, da sta manjkali politična uvidevnost in smi- sel za dejanske razmere. Kljub temu, da Viktor Emanuel zaradi septemberske konvencije ni mogel nastopiti proti cer- kveni državi, si je skušal polastiti Ga- ribaldi Rima na lastno pest. Ko je zve- dela za to vlada, ga je dala v Asinolungo aretirati in ga pripeljati nazaj na Ca- prero. Kmalu pa je Garibaldi s pomočjo svojih prijateljev ušel na slabotnem čol- ničku in se izkrcal na obali cerkvene države. Po prvotnih uspehih so zdru-

žene francoske in papeške čete popolnoma porazile garibaldijance v bitki pri Mentani (6. XI. 1866); Garibaldija pa so ujele čete Viktorja Emanuela. Nato je bil nekaj časa zaprt v trdnjavi Varignano pri Speziji. Novembra 1867 se je vrnil z dovoljenjem vlade na Caprero in živel tam pod strogim nadzorstvom. V tem času je pisal svoje »Spomine« (Memorie) in več katoliški cerkvi sovražnih romanov kakor »Clelia, ovrero il governo del Monaco«, »Cantoni il volontario«.

Proglasitev francoske republike (sept 1870) je starega republikanca navdušila tako, da se je nemudoma podal v Francijo in prevzel vodstvo prostovoljcev na južnovzhodnem bojišču. Njegova podjetja proti Nemcem so, bi ^ brezuspešna. Še več: Garibaldi se je izkazal kot povsem nezmeln vojskovodja, »ako da je Francozom več škodoval kot koristil. Kljub temu so ga Francozi izvolili kot poslanca v narodno skupščino v Bordeauxu. Tu pa se je Garibaldi kmalu spri s svojimi tovariši. Užaljen je odložil mandat in se za vedno vrnil na Caprero. Resne politične vloge ni več igral. Njegova »politika« je obstoj la le v tem, da je po: " avljal od časa do časa z donečimi frazami protiklerikalne akcije in stremljenja »Neodrešene Italije«. Tudi se je zavzemal za regulacijo Tibere. V znak priznanja za prejšnje zasluge mu je italijanski parlament priznal 1874 častno nagrado v znesku 100.000 lir. Prvotno je Garibaldi darilo odklonil; pozneje (1876) pa z ozirom na slabo gmotno stanje sprejel. V zadnjih letih je zaradi bolezni zelo opešal. Pokopan ie bil z velikimi častmi 8. VI. 1882 blizu svojega doma.

Garibaldi je bil srednje, močne postave. Njegova brada je kmalu osi?la. Značilna zanj in za njegove pristaše je bila obleka, posebno rdeca srajca in črn klobuk iz klobučevine. Njegov značaj se zrcali v njegovem delu. Bil je idealist, pripravljen žrtvovati za svoje ideale življenje in premoženje, odločen, hraber in vseskozi pošten. To so bile njegove vrline. Njegove napake pa so bile, da ni imel smisla za praktične potrebe in da je bil strasten nasprotnik katoliške cerkve, s čimer si je nakopal mnogo sovraštva. Kot narodni junak je užival v Italiji brezmejno občudovanje in ljubezen. Šele Mussolini in fašizem sta zatemnela njegovo slavo.

II

Garibaldi je bil trikrat poročen; v prvem (civilnem) zakonu s Spanko Ani-

to (+ 1849 v Raveni), ki ga je spremljala do svoje smrti skoraj na vseh njegovih bojnih pohodih; v drugem (1860) z grofico Raimondi, od katere pa se je ločil že na dan poroke, ker ga je varala; v tretjem s pestunjo svojih otrok, s katero je živel poprej dolgo v konkubinatu.

Iz prvega zakona je imel dva sinova: Menottija (r. 1840 u. 1903) in Ricciottija (r. 1847 u. 1923); iz tretjega zakona pa tri otroke, ki so popolnoma brezpomembni. Menotti in Ricciotti sta bila zvesta spremljevalca očeta na bojiščih (posebno v Franciji). Oba sta bila poslanca v rimskem parlamentu: Menotti 1876—98, Ricciotti 1886—90. Ricciottijev starejši sin Giuseppe (r. 1879) je bil v svetovni vojni italijanski brigadni general. Kot Mussolinijev nasprotnik ni igral pozneje nikcke vloge. Mlajši sin Ezio (r. 1884) je Mussolinijev pristaš, general fašistične milice in od 1929 član parlamenta.

Pravi naslednik Garibaldija je bil njegov sin Ricciotti. Idealist kakor oče je skušal vedno uveljaviti načelo samoodločbe in brani, pravice zatiranih narodov z orožjem. Za te ideje se je boril na čelu prostovoljcev 1897 proti Turkom v turškogrški vojni, 1913 kot pristaš zaveznikov v prvi balkanski vojni, v svetovni vojni (1914—15) pa na strani Francozov.

Goethe in avtorsko pravo

Veliki pisec je 1805 prodal avtorske pravice za 6 let, to pa za izdajo v 12 zvezkih: dobil je 10.000 saksonskih tolarjev, torej blizu 134.000 dinarjev. Druga izdaja v 30 zvezkih iz 1. 1815 mu je vrgla 16.000 tolarjev, t. j. okoli 231.000 naših dinarjev. Na koncu njegovega življenja se je založnik po dolgem omecavanju odločil plačati za v 40 snopičih zbrane spise Goetheju 100.000 tolarjev. Ako pomisliš, koliko milijonov je vtaknil v žep mladi Erich Remarque za svojo knjigo »Na zapadu nič novega«, je duhoviti pisec »Sorodnosti« slabo prošel. V višini naklad seveda tudi nima rekorda. V tem ga poseka sir Hall Came (1854—1931), ki nemara prednjači vsem piscem na zemlji. Ker je bil slabega zdravja, je moral opustiti svoje nauke pri stavbeniku. Da bi si kaj zaslužil, je pričel pisati povesti za dnevnike. Po nekolikih uspehih se je lotil romana: »Senca zločina«. Na mah si je osvojil občinstvo. Večina njegovih knjig se je tiskala v 10.000.000 izvodov!

Filipini

Ameriška poslanska zbornica je nedavno presenetila svet s presenetljivim sklepom, kakršen je morda edini v zgodovini držav. Z večino 306 proti 17 glasovom je sklenila vrniti svoji koloniji Filipinom popolno državno samostojnost. Zakon stopi v veljavo čez osem let, ta čas pa bodo izvršene vse potrebne priprave za to vsekakor velezanimivo rešitev. Proti sklepu sta z vsemi silami delovala pred sednik Hoover in vnunji minister Stimson, ki sta naglašala popolnoma pravilno stališče, da bi si Amerika z opustitvijo Filipinov močno izpodkopala položaj v Tihem oceanu, predvsem pa bi s tem ojačila položaj nevarnega tekmeča Amerike, japonskega otoškega cesarstva.

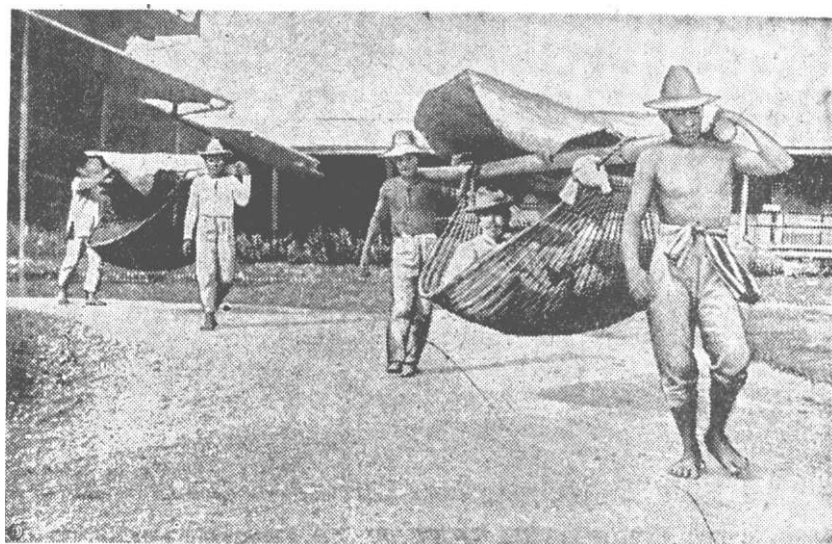
Filipini so najsevernejša skupina Malajskega otočja ter so raadroblieni na 7083 velikih, srednjih in majhnih otokov, od katerih sta dve tretjini tako majhni, da njihovi otociči niti nimajo imen. Največja otoka sta na severu Luzon in na jugu Mindanao, poleg teh so omembe vredni še Samar, Negros, Palavan, Mindoro itd. Otočje ima skupno površino okoli 298.000 štirijaških kilometrov, je torej po velikosti nekoliko manjše od Italije in nekoliko večje od Jugoslavije. Otoki niso gosto naseljeni, dasi bi na njih zaradi rodovitnosti in bogastva tal lahko živelo do 100

KRASOTICA S FILIPINOV;

milijonov ljudi, šteje sedanje prebivalstvo komaj nekaj nad 12 milijonov duš.

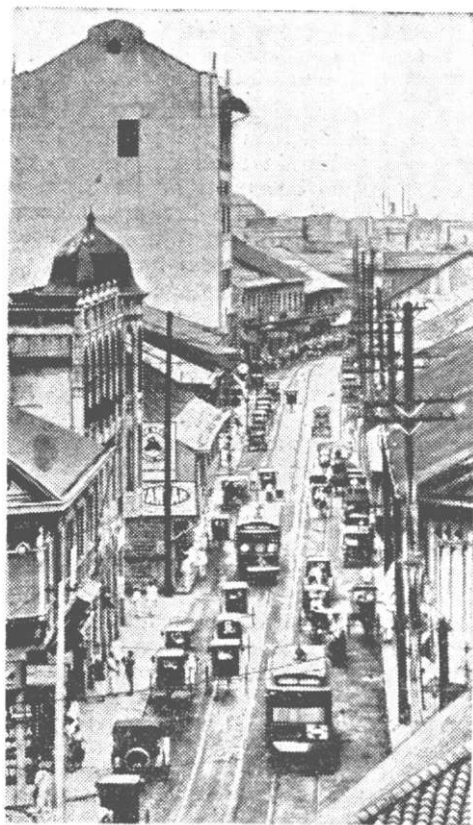
Domačini, ki so v pretežni večini poleg 60.000 Kitajcev, 20.000 Japoncev in 30.000 belcev, so znes mongolskih in malajskih rodov ter še danes ne tvorijo enotnega naroda. Razcepljeni so na kakih 50 različnih rodov, v notranjosti večjih otokov pa žive še stara prarodna divja plemena, ki do njih skoroda še ni prodrla najmanjša siled modeme omike.

čudno prometno sredstvo. Po filipinskih mestih so v navadi nosilnice namestu izvoščkov. Streha varuje potnike pred dežjem in sončno pripeko

Po veri so Filipinci še iz časov španske vlade katoličani, med katerimi se v novejšem času pojavlja močna težnja po popolni cerkveni samostojnosti, pol milijona je še paganov, prav toliko pa se jih priznava k islamu, ki je z Vzhodno-indijskega otočja prodril tudi na južni del otoka Mindanao. Narodopisci so edini v sodbi, da so Filipinci zelo bister in nadarjen narod, toda kot pravim južnjakom jim občutno manjka vztrajnosti in trdnega značaja. Baje jih ni mogoče privaditi stalnemu težjemu delu. Po veliki večini se bavijo s poljedelstvom ter pridelujejo riž, kokosove orehe, banane, krompir, koruzo, lan, tobak, kavo, sladkorni trs in vseh vrst plodove tropskih rastlin. Otočje ima razen tega velika podzemeljska bogastva raznih rudnin: zlata, srebra, bakra, železa in premoga. S smotreno izrabo teh dragocenih zalog bi se dala razviti obširna industrija, ki bi zaradi ugodne lege lahko dobila odjemalce po vseh otokih in na azijski celine.

Kakor že rečeno, je bilo otočje prvotno španska posest, ki je 1898 prešla pod ameriško oblast. Že pri prevzemu otočja je Amerika obljubila Filipincem samostojnost in to obljubo so predsedniki Zedinjenih držav večkrat obnovili. Kljub živahni agitaciji za osvobojenje pa bi se Filipincem gotovo nikoli ne posrečilo izvojevati si samostojnosti, ako bi gospodarske prilike v Zedinjenih državah same ne bile podprle njihove zah-

Escolta, glavna ulica v filipinski prestolnici MANILI

STRAHOTNO POKOPALIŠČE NA FILJPINAH. Paganski rodovi izpostavijo mrliča soncu, ki ga popolnoma izsuši in izpremeni v mumijo. Pogled na tako pokopališče je Evropecem neznosen.

teve. Na eni strani zahtevajo industrijalci sladkorja, naj se Filipinom da samostojnost, da bi se tako iznebili nadležnega tekmeča in bi uvoz filipinskega sladkorja lahko podvezah/s carinskimi postavkami, na drugi strani pa se ameriško delavstvo brani cenejših delavnih sil s Filipinov, ki delajo za manjšo mezdno in s tem kvarijo mezdne prilike pravim Američanom. Ameriški zakoni prepovedujejo naseljevanje azijskih narodov na tleh Zedinjenih držav, ker pa so Filipinci ameriški državljani, jih ta prepoved ne zadeva in v Kaliforniji je že okoli 20.000 filipinskih delavcev, ki izpodrivajo rojene ameriške delavce.

Iz teh razlogov, ki so gospodarske narave, je ameriška zbornica za osamosvojitve Filipinov; iz čisto političnih razlogov pa mora ameriška vlada odločno ugovarjati zahtevi poslancev in senatorjev. Otočje je naravnost temelj za sedanje ravnotežje med tihomorskimi silami. Obenem je velevažno oporišče za ameriško trgovino s Kitajsko istotako učinkovito pa zapira pot na jug japonskemu prodiranju. Za printer spopada z Japonci imajo Zedinjene države v rokah silno oporno točko, ki je s svojo členovitostjo nedvomno najboljša pregrada japonskemu navalu. Ako pa Ame-

rika opusti Filippine, otvori vrata na stečaj japonskemu ljudskemu toku in z naseljevanjem svojega življa na Filipinih, bi Japonci v par desetletjih postali gospodarji Tihega morja. Z zasedbo otočja bi Japonska organsko zaokrožila svojo posest in bi dobila trdno izhodno točko za napad na Avstralijo, kamor mikadovo ljudstvo že dolgo obrača poželjive poglede.

Z vidika svetovne politike je odklonilno stališče vlade nasproti izločitvi Filipinov iz območja Zedinjenih držav gotovo pravilno, malenkostne koristi v notranjosti, ki jih imajo pred očmi pristaši opustitve ameriške nadvlade nad otočjem, pa pričajo le o kratkovidnosti ameriške notranje politike. Boljši izhod iz te težke zagate bi bil, ako bi Zedinjene države uvedle na Filipinih režim, kakršnega uvaja Anglija v svojih kolonijah. Podoba pa je, da Američani niso dobri kolonizatorji in nedavni dogodki dovolj dokazujejo, da ameriška uprava ni znala ustvariti ozračja zaupanja med domačini, ki pod težo sličnih dogodkov dobivajo vedno obilo netiva za svojo nezadovoljnost in za težnjo po samostojnosti. (Glej tudi »Filipinsko otočje« Zis knjiga 9, str. 122).

E. Urbahn: KMEČKA HIŠA (lesorez).

Še nekaj o soji

Soja je neke vrste fižol in že tisočletja eno poglavitnih hraniv Kitajcev in Japoncev. Sama Mandžurija je producira približno pet milijonov ton na leto, od česar se večina izvaža v Evropo in Ameriko, kjer se rabi v industriji olja. Soja vsebuje razna eterična olja neprijetnega duha in okusa, tako da je brez požlahtnenja neužitna. N^o* Daljnem vzhodu ji odvzamejo neprijetni okus z neke vrste dolgotrajnim alkoholnim vrenjem, ali tudi na ta način preparirana je za evropski želodec še zmerom neužitna. Madžarski fiziolog za prehrano Berzeller je izumil neki postopek požlahtnjevanja soje s pomočjo vodne pare. Dobljeni proizvod ie zlatorumena moka, ki vsebuje 40 odstotkov beljakovin in 20 odstotkov maščobe. Beljakovine soje vsebujejo življenjsko važne aminske kisline in so zelo lahko prebavljive. Zagovornike sirove hrane utegne posebno zanimati, da je žlahtna soja prebavljiva tudi sirova. Lahko se uporablja kot primes k drugi hrani, da postane bolj tečna. K mnogim živilom se lahko dodaja do četrte teže soje, ne da bi se znatno spremenil njih okue.

POGREB TRAGIČNO PREMINULE PREDSEDNIKA FRANCOSKE REPUBLIKE PAVLA DOUMERJA

1. Žalni sprevod se pomika čez Areolski most proti cerkvi Notre Dame.
2. Od leve na desno: Vojvoda Aosta, zastopnik italijanskega kralja, Waleski princ, zastopnik angleškega kralja, princ Pavle, zastopnik jugoslovenskega kralja in anamski cesar.

3. Od leve na desno: Ameriški poslanik Edge in nemški von Hoesch.
4. Uradna tribuna pred Panthéonom; osebnosti: predsednik vlade Tardieu, predsednik zbornice Bouisson, podpredsednik senata Rabier, belgijski kralj Albert, predsednik republike Lebrun, vojvoda Aosta in princ Pavle. Na levi: katedrala.

Skrivnosti džungle

William B. Seabrook je tisti ameriški pisatelj, ki »ves mrtev na magijo« krizari po vesoljnem

svetu, včasih ob tragičnih težkočah, da bi obogatil tajnostno področje skrivnostnih bogočastij. V prejšnjem svojem delu, »Magičnem otoku«, je razlagal čudne obrede Vaudujevega kulta in ceremonij nazvanih »petro« na Tahitiju. Dognal je, da to niso potvorbe črnih misterijev iz afriškega osrčja, marveč prenapeto, krivo tolmačenje načel krščanske vere ... Enako čitam v Montagné-jevem Essai de Grammaire Malgache, 1931, str. 109, kako so ljudje na Madagaskarju sprejemljivi za babjsverstvo, krst in obhajilo mešajo s svojimi paganskimi običaji ...

Danes nas uvaja Seabrook k nekim plemenom na Slonokosteni o[^]ali, potem v Liberijo, potem k ljudožerskim Geregem, dalje v Tambuktu, naposled k izrednemu narodu Habejev.

Njegova obsežna knjiga, ki jo je Suzanne Flour pofrancozila (Les Secrets de la jungle), hoče biti pred vsem istinita. Zato ne skuša zabrisati robotosti nekih bogoslužij. Iz obilega gradiva opozorim samo na nekaj podrobnosti.

Kako d' avtor mogel nemoteno potovati po bičnati močvari (džungli) Slonokostene obale in drugod? Ker je poznal in vršil svete obrede. Pri čarovniku se je poučil, kako si človek pridobi genije (»nia«) zraka, zemlje in dreves. Razen tega se mu je mlada, lena čarovnica Wamba pridružila kot vodnica in svetovalka: tako je bil pri obredih, kamor belci doslej niso smeli. V jafubski vasi je videl, kako so si domači rokohitrci liki žogo metali dve zamorski princeski sem ter tja s konico svojih sabelj, ne da bi bilo prebodeno telesce krvavelo. Hoteč preko reke CavalW nri se je bil podrl most od rastlin plezalk, je videl, kako se je po zaklinjanju dvignil most iz vode in ga je oilo mogoče zopet pritrditi. Vse to med silnim zagovarjanjem, rotitvami, živalskimi žrtvami. Pisec samo pripoveduje, čitalec naj odloči, ali gre za ureke, za avtosugestijo ali za kaj drugega.

Poglavje o ljudojedstvu ni brez privlačnosti. Seabrook[^] »hznal štiri kraje pes<""4w»v. bili so prijetni v občevanju. Zlasti M' Po ie bil skoro dobričinn. z gasilsko is plavi: bolj je gledal na to, kako bi se prikupil svojim

ženam, nego pa kako bi žrl človečino. Ta pesjan mu je pomogel, da je Seabrook od tamkajšn"-a kuharja dobil nekaj receptov za pripravi!"- ' človeškega mesa.

Kanibali-nn ni povsod enakega izvora. Včasih je verski: Boga je treba potolažiti z žrtvijo, ki jo potlej ljudje pohrustajo. Drugič je čarovniški: ta ali oni »poverjenec« si hoče za ta ali oni namen usvojiti ali vase pretvoriti kakega svojevrstnega poedinca. Tretjič je narodno gospodarski: sestradano pleme si v stiski pomaga s to hrano. Večidel pa peslainer umuje takole: »Svojega sovražnika ne ubijem zato, da bi ga pojedel. A če je mrtev, čemu naj segnije? Mrtvec nima več duše, potakem postane izvrsten živež.« Najrajši imajo dlan, to je najslastnejši kosček.

Najprikupnejše je poglavje o Habejih. Ko ga čitaš, se nehote spomniš »GuJilverovih potovanj« ali Butlerovega »Erewhona«. Ko je znani junak Samori premagal te nenavadne zamorce, so se umaknili v hribe, prepažene nalik ujnjakom. Tu živijo kot Indijanci v Pueblu, v gorskem boku si gradé bivališča, kakršna je risal G. Doré. Prevrgli, so vse prosvetne zakone, zlasti o ženski kreposti in o kaznovanju zločinov. Castijo božanstvo z imenom Amma. Amma je eden in trojen. Edinstveni, nedeljivi Amma je vendar troje v edinici. Molitev k njemu se pričenja nekako podobno Očenašu. Trojstvo Ammovo se 'asola cepi: Amma oče, Amma mati, Amma sam ... Nekatero žrtve živih živali so odvratne. Seabrook si ni vedel razložiti, zakaj ga je obšla groza ob pogledu na petelina, ki so mu rezali vrat na lesenem maliku.

Spis se končuje z razgledom na gomažeče Habeje, ki na svojih romantičnih pobočjih lazijo gori in doli po vrivicah (lestvah iz konopca), po vrtoglavih stazah, po navpičnih natrvih in tirih, obožujoč svoje duhove in vršeč svoje postave, ki so povsem obratne od naših.

(K)

Zlata opeka

Neki zlatokop z Aljaske je dal ves, v doletnem trudu izprani zlati plah staliti v kalupu, oblikovanem po normalni opeki. Zlata opeka, ki jo je dobil, tehtala ca net kg in je vredna približno 1,700.000 dolarjev.

Louis Pasteur

sak izobraženec ve, ali bi vsaj moral vedeti, da je bil Pasteur prvi, ki je omajal staro vero, češ da je nastalo vse življenje iz samega sebe in dokazal, da izvirajo celo najprimitivnejša bitja — enostanični mikrobi iz sebi docela enakih živin, ki so obstojale že pred njimi. Pasteur je učil, da so številnih bolezni krive bakterije, ki jih žal marsikaj še ne poznamo. Na ta način je pripravil pot Listerju, ki je Pasteurjev nauk praktično izkoristil v kirurgiji, kjer je uvedel antiseptično zdravljenje ran.

V vsakem spodobnem leksikonu je za beleženo vsaj ogródje" Pasteurjevega življenjskega dela. Ponavljanje nekakšne miniaturne biografije s kronološkim beleženjem vseh pomembnejših Pasteurjevih uspehov bi ne pomenilo zgolj premlevanja davno znanih reči, marveč bi čitatelje zaradi neobhodno potrebnega okrajševanja podatkov tudi razočaralo. Pasteurjevo dolgo življenje je bilo tako polno dramatičnih dogodkov, da pride mo, če naštejemo le nekatere med njimi, do mnogo bolj zanimivega branja, kakor če vestno poročamo o njegovem znanstvenem delu.

O Pasteurjevi mladosti je znano bore malo. Eden njegovih življenjepiscev je dejal, da je tistemu, ki namerava pisati o Pasteurjevih otroških letih edini vir njegova lastna fantazija. Iz teh časov je znano le toliko, da je bila Pasteurju še kot dečku lastna tista dobrot, skromnost in vestnost, ki ga je odlikovala vse življenje.

Pasteur, ki se je rodil decembra 1882 v francoski vasi Dole, je bil potomec kmečke rodbine, ki je že več rodov bivala tod, ali vsaj v najbližji okolici. Kolikor je znano, ni bil noben njegovih prednikov kaj posebnega. Pasteurjev oče je bil strojar. V šoli je bil Pasteur sicer priden in vesten, toda v spričevalih ni bil nikoli označen drugače kakor za povprečno dobrega. No, navzlic temu je postal že s 26 leti vitez častne legije.

Ko je bil Pasteur dekan medicinske fakultete v Lilleu, je dobrohotno priskočil na pomoč nekemu proizvajalcu alkohola iz krmilne pese. Producent namreč v tem primeru ni mogel rešiti problema alkoholnega vrenja, kar bi bil zanj kmalu gospodarski polom. Pasteur mu ie dokazal, da je vrenje posledica nekih

Louis Pasteur

mikroskopičnih živih agencij ne pa kakih mrtvih ali poginjajočih substanc.

Enega najbolj dramatičnih dogodkov je Pasteur doživel 1864 v Parizu na Sorbonni vprico velike družbe samih odličnih ljudi. Delal je poskus z dvema steklenicama: obe sta bili enako veliki, odprti in napolnjeni z neko tekočino, le da je imela ena navzdol ukrivljen vrat, dočim je bil vrat druge obrnjen navzgor kakor običajno. Pasteur je trdil, da se bo do v drugi steklenici kmalu nabrale bakterije, ki jih je vedno polno v zraku, dočim bo ostala steklenica z navzdol ukrivljenim vratom sterilna. In Pasteur je takole zaključil svoje znamenito predavanje: »In zaradi tega — gospoda — bi se lahko skliceval na tole tekočino in dejal: kapljico vode sem vzel iz neizmennosti stvarstva, vzel sem jo z vsemi tistimi elementi, ki so potrebni za življenje primitivnih živin. Zdaj pa čakam in opazujem. Vprašujem vodno kapljico in jo prosim, naj mi še enkrat pokaže ono lepo dogajanje prvega stvarjenja. Toda kapljica ostane nema in mrtva, ker sem ji šiloma zadržal tisto, česar edino ne more človek sam producirati: klice, ki lebde po zraku, življenje, zakaj življenje je sestavljeno iz samih klic, življenje je klica, klica življenja.« To je bil smrtni udarec za nauk, da je nastalo življenje iz samega sebe. Nič ne kaže, da bi nastal tudi najmanjši živ organizem brez

kali, brez roditeljev, ki so mu bili popolnoma slični.

S primerom mikrobov je Pasteur dokazal, kako se da uravnavati, po potrebi pa tudi popolnoma preprečiti vrenje vina, piva in drugih pijač. In če imajo mikroskopično majhne bakterije tolikšen vpliv na usodo vina, kakšno vlogo utegnejo igrati šele v življenju človeka, in višje razvitih živali. Pasteur je odgovoril na to vprašanje v pritrdilnem smiselu, ko je dokazal da je n. pr. znana bolezen sviloprejk, ki je grozila docela uničiti svilarsko industrijo na Francoskem, zgolj posledica neklih bakterij.

Med najzanimivejše epizode iz Pasteurjevega življenja spada nedvomno njegov boj z neko pasjo boleznijo, ki kar nenadoma izbruhnil in ki je znana pod imenom pasja steklina. Čeprav *se Pasteurju ni posrečilo izslediti mikroba, ki povzroča to bolezen, je bil vendar trdno prepričan, da je je kriv samo mikrob ali bacil in se je po tem prepričanju tudi ravnal. Na možganih živih kuncev je kultiviral neki nevidni strup in je vsebino strupa nenehoma stopnjeval na ta način, da je strupno snov prenašal od enega kunca na drugega. Potlej pa je inficirane živčne dele podvrgel dvatedenskemu sušenju, da se je vsebina strupa spet zmanjšala. Tak razredčen strup je nato vcepljal psom, ki so postali zaradi vedno močnejših injekcij počasi popolnoma imuni zoper strup. Izkustva, ki si jih je pridobil na tem področju, je prvičkrat praktično preskusil na dečku Josephu Meisterju iz Alzacije, ki ga je popadel stekel pes in ga je Pasteur zdravil z novim serumom. Deček je ozdravel. Toda kaj neki bi se zgodilo, če bi bil v Pasteurjevi negi umrl? Pasteur ni bil zdravnik marveč zgolj kemik, in očitaj ne bi bilo ne konca ne kraja, da se mu eksperiment ni posrečil. Vso noč po poskusu Pasteur ni zatisnil očesa in je pričakoval najslabšega.

Skrb, s katero je negoval poskusne živalce v laboratoriju, je bila kar ganljiva. Toda to pot je na samem človeku naredil eksperiment, ki je bil eden najodločilnejših v zgodovini medicine.

V začetku 1881 se je Pasteurju posrečilo ozdravljenje tako zvanega vrančnega prisada, ki ga je obravnaval na sličen način, kakor pasjo steklino, živinozdravnik Rossignol je ob tej priliki hudomušno izrazil domnevo, če niso morda vse bakterije povzročiteljice bolezni. Izustil je celo naslednje besede:

»Zgolj mikrobi ao večna resnica, Pasteur pa je njen prerok.«

Da bi Pasteurja še bolj osmešil, je Rossignol organiziral na nekem posestvu blizu Meluna eksperiment prav velikega formata. Pogoji za interesirane stranke so bili naslednji: Pašteurju so dali na razpolago 60 ovac, med katerimi jih je bilo 25 inficiranih z razredčeno kulturo bacilov, ki povzročajo vrančni prisad, dočim drugih 25 ni bilo deležnih injekciji. Vseh teh 50 ovac so potlej cepili s strupeno kulturo vrančnega prisada. Ostalih deset ovac je bilo namenjenih za nekakšno kontrolo. Nadalje je bilo pripravljenih še deset krav, med katerimi so jih šestero cepili z neko razredčeno strupeno snovjo, preden so jim vbrizgali pravo strupeno kulturo.

Poskus se je začel 5. maja 1881. Pasteur je delal s tremi svojimi učenci, med katerimi sta bila Chamberland in Roux pozneje tudi sama deležna velikega slovesa kot znanstvenika. Nasprotniki so se bali, da bo Pasteur goljufal. Njegova asistenta sta redno obiskovala Melun, nadzorovala živali in jim merila temperaturo. Ko sta nekega dne sporočila Pasteurju, da kažejo nekatere cepljene živali že vročično temperaturo, je postal učenjak nemiren. Takrat je Roux pisal: »Zdelo se je, da nekaj trenutkov omahuje v svoji veri, ko je vse kazalo, da se poskusi ne bodo posrečili.«

Spet je Pasteur prebil noč brez spanja. Ko je prispel drugo jutro (2. junija) na posestvo, so ga sprejeli z navdušenim vzklikanjem. V vrsti je ležalo 22 trupel necepljenih ovac, tri pa so bile tik pred poginom. A vse ostale živali, ki jih je Pasteur cepil, so bile zdrave in sveže. Prav tako tudi krave, dočim so bile kontrolne živali sila napihnjene in otekale.

Vest o sijajnem Pasteurjevem uspehu se je po bliskovito raznesla po Franciji in po vsem kontinentu. Pasteurju so ponudili veliki križ Častne legije, toda Pasteur se je branil, češ da ne mara odlikovanja, dokler ne bosta odlikovana tudi njegova pomočnika Chamberland in Roux. Ta plemenitost, ki je odlikovala Pasteurja vse življenje, je bila nedvomno vzrok, zakaj so ga vsi njegovi privrženci tako visoko čislali, da celo oboževali.

K sliki na ovitku

Bramansko iadski plesalec Udaj Shankar

„Serum resnice“

Amerika že od nekdanj prodn jara

Aj svetu s svojimi izvirnimi domi-
skamS. Včas je seveda prisiljena,
I da amadi svojih posebnih družab-
nih prilik iznajde kaj takega, za
kar po ostalem evetju se ni tako pereče po-
trebe. Velemesto Chicago, zoano po cveto-
či Onfi razbojnikov in tihotapcev, si je
moralo om is M ti poseben zavod za borbo z
zločinskimi življ dn je v ta namen usta-
novilo visoko šolo, ki naj vzgaja strokov-
njake za zatikanje grozotno naraščajočega
razbojništva. Pouk vodi kakih 40 profesor-
jev, v pomoč pa jim je p ride lj ezi h 15 naj-
boljših ameriških detektivov, ki imajo na
polju kriminalistike že dolgoletno prakso
ter lahko pokažejo na celo vrsto uspehov
svojega udejstvovanja.

Predmeti te univerze so dokaj nenavad-
ni; evo izvlečka iz spiska predavanj: Odkri-
vanje sledov vseh vrst, krvna preiskava,
strelno orožje in izstrelki najrazličnejših
vrst, strupi, pisave, tajnopisi, šifre, rane,
poškodbe itd. Vsak predmet teoretično iz-
črpa poseben profesor, prid el j en i detektiv
pa izvaja primere iz praktičnega življenja.

Univerzi sta pridružena kriminalna knjiž-
nica ta muzej. V slednjem so zbrane ne
eamo razna mori lina orožja, marveč vsebu-
je vse, kar je v kakršnikoli zvezi z zločin-
ci. Knjižnica pa hrani na tisoče zvezkov
raznih del kriminalistike.

J^III.* v

JIII m.

, J

Γ* j
k 3

Л III

Prof. Leonarde Keller (stoje), znan-
stveni asistent za fiziologijo na Nort
Western univerzi, ki je odkril Keelov
poligraf »detektor za razkrivanje la-
zi« pri poskusu s svojim aparatom

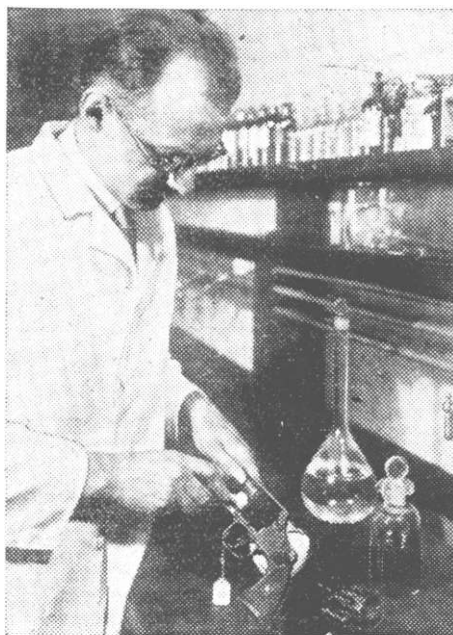
Djailit tega smojnst>ega vsoučfSa so
kaj pestra družčina. V klopih eedli poleg
državnega prevdnika mlad detektiv, ki &e
še veziba za svoj posel, tudi sodniki in
policijski uradniki so častno zastopani med
obiskovalci predavanj. Učitelji in dijeiki iz-
dajajo skupno svoje glasilo, ki obravnava
razne zadeve kriminalne vede. Med so-
trudniki lista so najznamenitejši ameriški

Dr. Clarence W. Muehlberger, asistent za toksikologijo iz farmakologijo na
chicaški Nort Western univerzi, pri injekciji »seruma resnice«

pravniki in moške z visokih mest varnostne službe.

Nedvomno je za vsakogar zelo zanimivo, da se čičaško kriminalno vseučilišče prav resno bavi s preiskovanjem »ceniva resni-

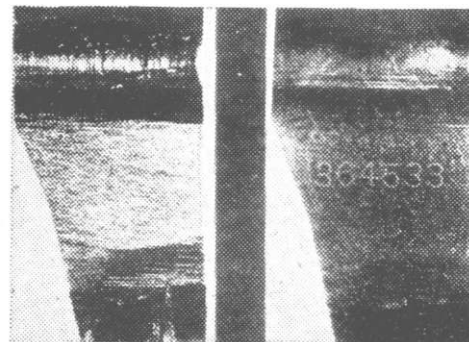
Dr. Clarence W. Muehlberger skuša s kemičnimi sredstvi odkriti zabrisane tovarniške znake na samokresu »

ce«. Komur vcepijo čudodelni serum, ki ga zdravniška veda imenuje »scopolamin«, govori baje pri zaslišanju čisto resnico o vsem, kar ga vprašajo. Poskusi so v mnogih ozirih dali presenetljivo ugodne rezultate, ki pač ne bodo po srcu temnemu svetu zločinskih globin. Temelj za te vrste preiskav je že 1903 položil graški profesor Steinbüchel, ki je opazil, da zapade bolnik po narkozi morfija in skopolamina v nekakšno potepanje. Pred desetimi leti pa je prof. dr. V. M. Halle delal poskuse nad prebivalci državne jetnišnice v Dallasu (Zedinjene države). Izkazalo se je, da oseba v s ko po lamino vi narkozi izgubi zmožnost domišljije in poroča o vsaki zadevi zelo stvarno in brez vsakršnih olupšav in pretiravanj, da jih človek pri zaslišanju nehote in nevede vpleta v svoje odgovore.

Klasičnih nog nimamo več

Na antičnih statuah je noga vedno tako izoblikovana, da je drugi prst večji od palca. Ker pa je dandanašnji skoraj pri vseh ljudeh najdaljši palec, so mislili umetnostni zgodovinarji, da je šlo grškim umetnikom le za izvajanje nekega estetičnega ideala. Zdaj pa poročajo, da je madžarski arheolog baron Főjerváry, ki je raziskoval okostja

re. Vse kaže, da skopolamin občutno olajšuje delovanje onega dela človeških možganov, kjer je sedež sipomina, medtem ko so drugi deli pod narkozo. Omamljena oseba takoj točno odgovori, kolikor se spominja kake stvari, pri tem pa seveda opušča mnogo podrobnosti. Možganske centre, ki so pri treznem človeku vedno pozorni, da ne izdado nič neugodnega, uspava skopolamin skoro popolnoma. Laganje postane človeku naravnost muka in resnica mu uide nehote in neopaženo, zastavljeno vprašanje prodre samo do stanice sluha in odgovor prihaja popolnoma avtomatično. Te vrste narkoza omami možgane dosti bolj nego sluh.

Levo: najobičajnejša metoda odstranjenja tovarniških števil na orožju s piljenjem. Desno: restavriranje odstranjenih števil s kemičnimi sredstvi,

Nič manj znamenita mi priprava, ki nosi ime detektor laži. Čuje se skoraj kakor pusta šala, vendar je aparat uveden že v mnoga industrijska podjetja in se je že marsikje dobro obnesel. Vprašanec odgovarja na vprašanja, zveza, ki jo ima vprašanec s pripravo, pa vestno beleži pritisk krvi in sape. Dogoano je, da je oboje pri človeku, ki govori resnico, in pri onem, ki si izmišljuje neresnične stvari, bistveno različno. Pri Keelovem poligrafu, kakor se imenuje ta prava, mora vsakdo govoriti čisto resnico, kajti aparat zabeleži vestno vsak poskus laži. Podjetja so tem potom že pri marsikaterem nameščencu dognala neugodne stvari iz njegovega prejšnjega življenja ter po tem sklepala, da-li je mož sposoben za zaupnejša mesta ali ne.

človeka iz ledne dobe. dalje okostja Egiptčanov, praprebivalcev Južne Amerike in drugih, nesporno ugotovil, da je bil pri vseh starih plemenih drugi prst na nogi res daljši od palca. Antični umetniki so se torej držali pravega razmerja. Spremembo, ki je nastala v tisočletjih, je pripisovati zelo zapletenemu procesu prilagajanja človeškega telesa spremenjenim življenjskim prilikam.

Strupi v gospodinjstvu

N aše življenje, ki se nam zdi tako varno, je v resnici vedno sredi velikih nevarnosti — bodisi na cesti, v poklicu in celo doma. Cigara! Marsikdo bi si ne mogel predstavljati življenja brez nje in vendar je zmožna ta nedolžna stvarca spraviti s svojimi strupi v grob dvoje zastavnih mož. Celo kriminalistika beleži nekaj primerov umorov z nikotinom. No, običajno pa cigar ne jemo, ampak kadimo in njihov dim je relativno neškodljiv.

Gospodinje, ki peko mandeljeve kolače, ne vedo, da imajo opravka z enim najhujših strupov: z modro kislino. Grenki mandlji in mandeljevo olje vsebuje v veliki množini ta strup — že šest stotink grama ga zadostuje, za smrt odraslega človeka. Strup nastaja zaradi vpliva vode na mandlje in te prilike so podane v največji meri, ko jemo grenke mandlje. Znan je primer, da je umrl otrok, ko je pojedel 10 grenkih mandljev. Smrtna doza za odraslega človeka znaša ca 60 grenkih mandljev.

Pa ne samo mandlji, marveč tudi pečke jabolk, marelic, breskev, hrušk vsebujejo modro kislino.

Mandeljevo olje, ki ga delajo iz grenkih mandljev, je prav tako močno strupeno. 20 kapljic nam zadostuje za pot v nebesa.

Težko bi pogrešale gospodinje lavorjeve liste, s katerimi začinjajo juhe in omake. Pa je že življenje tako, da ni rožic brez trnja: vsak list vsebuje 3% modre kisline. Tudi cvet in sad te rastline sta močno strupena. Poznanih je nekaj primerov zastrupljenja pri otrocih, ki so jedli premočno z lavorjevimi listi začinjena jedila (glavobol, motnje vida in dihanja, v težjih primerih nezavest).

Druga nevarnost v gospodinjstvu so posode iz svinca, že angleški toksikolog Taylor je spoznal strupenost svinca in svaril pred uporabo svinčenih posod.

Lošč (glazura) nekaterih posod vsebuje svinčene soli, ki se kaj rade spoje z octom v octovokisli svinčev oksid. Pred našimi očmi, toda nevidno, se spajata dve snovi in nam strežeta po življenju. Ta svinčeva spojina povzroča kolike, katerim iščemo vzroka v živilih, češ da so pokvarjena.

Svoječasno so bile svinčene posode zelo v modi, še dandanes jemljemo vinu odvisno kislino s svinčevimi solmi, s šibrami čistimo steklenice. Cesto so dotočne cevi za pivo svinčene in s svinčcem maše razpoke v mlinskih kamnih in na ta način pride svinec v moko. Svinec so dokazali v vodi, ki je tekla po svinčenih cevih, še nedavno so barvali tobak za njuhanje s svinčcem in ga zavijali v svinčev papir.

Seveda so množine svinca v naštetih primerih premajhne, da bi povzročile smrt, vendar lahko občutno kvarijo zdravje. Na splošno moramo resno odsvetovati

vsakršno uporabo svinčenih predmetov v gospodinjstvu.

Tudi lepi, svetli bakreni kotli in posode, ki jih vidimo tolikokrat kot okras kuhinje, tudi ti so nevarni zdravju. Vanje ne smemo nikoli dajati kislín — ocet, citrona in podobno, slanin, mastnih in oljnatih tekočin. V vseh naštetih primerih se tvorijo zdravju zelo nevarni strupi (n. pr.: zelem volk), ki povzročajo kolike, driske, bruhanje in v večji množini smrt.

Z bakrom oziroma bakreno galico barvajo v tvornicah vloženo sadje in sočivje, da dobi lepo zeleno barvo, če zabodemo železno buciko v tak sadež, se bucika prevleče čez čas z bakrom. Vendar so množine bakra tako majhne, da ne škodujejo zdravju. Motnje se pokažejo šele po prekomernem uživanju take robe — no, pa »motnje« nastopijo kaj rade tudi po nezmernem uživanju nedolžnega krompirja.

Pa če se boste odpovedali kolačem, vkuhanemu sadju in sploh vsem nevarnim jedem in se zadovoljevali le s kranjsko klobaso, v petkih pa z ribami, vam moramo vzeti tudi pri klobasah in ribah iluzije.

Strup v klobasah, ki nastaja zaradi razkrajjanja maščoba in strup pokvarjenih rib sta življenju jako nevarna in sta povzročila že mnogo smrtnih slučajev. Posebno ribe se kaj rade pokvarijo — osobito poleti. Zato je treba velike previdnosti in sumljive ribe raje zavreči, kakor pa da bi si nakopan zastrupljenje. Tudi ostrige, školjke, raki in podobno so nevarne jedi, bodisi, da so pokvarjene ali bolne.

Pogosta so pri nas zastrupljenja z gobami. Vzroke je treba iskati v nepoznavanju in zamenjavanju raznih vrst gob, marsikdaj pa tudi v nepremišljeni požrešnosti.

Našteli smo večino življenju in še bolj zdravju nevarnih strupov v gospodinjstvu, katerim pa se z lahkoto ognemo.

Oglejmo si končno še par nevarnih priateljcev. Svoječasno so bile v prometu (po nekaterih državah še danes) vžigalice z belim fosforjem, ki so povzročile mnogo zastrupljenj in služile marsikateremu samomorilcu. Dandanes je ta nevarnost deloma odstranjena, in namestu strupenega belega fosforja uporabljajo popolnoma nedolžni rdeči fosfor.

Celo čistilna sredstva — salmijak, detelna sol (smrtna doza 10 g!), lug, "kislina" — in končno razkužila sublimat, lizol in podobno so povzročila mnogo nesreč. Znan je posebno lizol, ki je zadnje dejanje marsikatero nesrečno ljubezni...

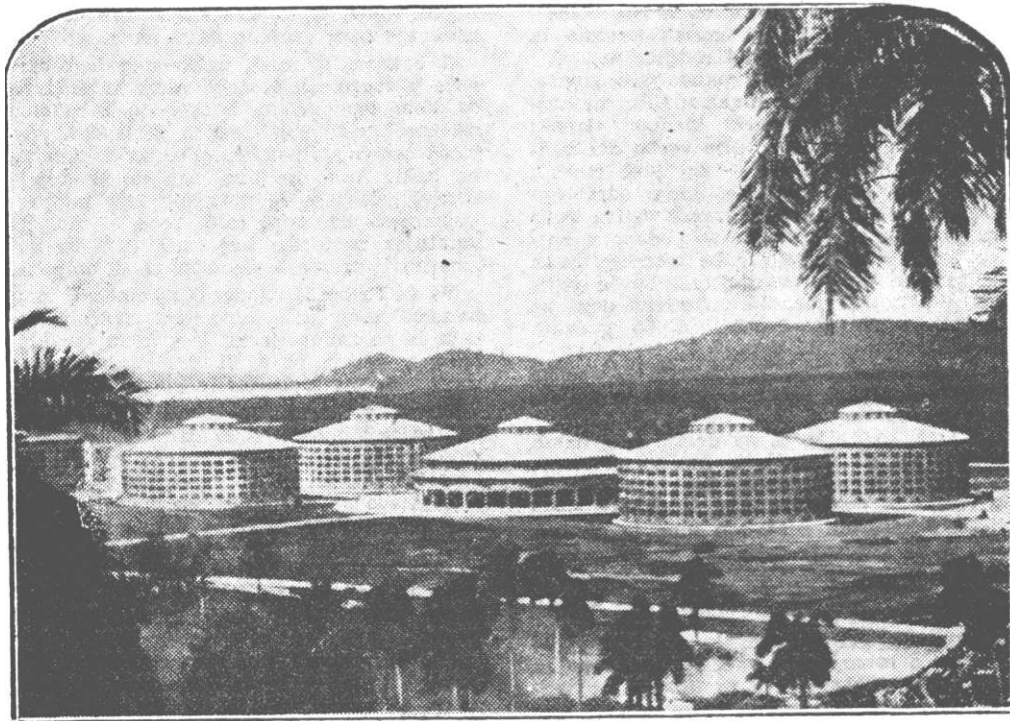
Na srečo pa sta sodna medicina in kemija tako popolni, da moremo vsa omenjena zastrupljenja točno dokazati in prav zaradi tega jih redko uporabljajo v zločinske svrhe. M. B.

Vzorna jetnišnica na Smrekovem otoku

ajkdealnejše zapore na svetu ima Kuba. Ko so delali načrte, seveda niso vpraševati jetnikov za svet, a vendar so v novih poslopijih bolj plemenito preskrbljeni kakor kJeitoH drugod. Jetnišnica je na Smrekovem otoku, kakih sto kilometrov od kopnega in je v njej prostora za nad tri tisoč kaznjencev vseh kalibrov, od razboj-

mi, na kateri se goje vse kulture, ki uspevajo na Kubi, zraven pa spada tudi krasen vinograd, na katerega so jetniki najbolj ponosni.

V sami jetnišnici se pa bavijo z raznimi obrtni, pri čemer se strogo izvaja načelo delitve dela, tako da so izdelki, ki krijejo vso domačo potrebo, res prvovrstni. Za analfabete je urejena v jetnišnici šola.

Pogled na jetnišnico na Smrekovem otoku

V okroglih stavbah so razmeščene celice v venci okrog osrednjega svetlobnega rova. Sredi celičnih zgradb stoji upravno poslopje s kuhinjami in obednicami

nikov do nedolžnih političnih delinkventov. Jetniki se morajo sicer vklanяти železni disciplini, a v olajšanje so jim vzoren red, natančnost in izvrstne higienske prilike. Pri načrtih so sodelovali najodličnejši strokovnjaki, kar jih je mogla najti kubanska vlada. Studijska komisija je posetila vse najmodernejše slične institucije v Zedinjenih državah, toda načrt, ki ga je napravila, presega po dovršenosti vse, kar se je doslej zgradilo na svetu.

Vsa notranja dela so izvršili jetniki sami. Tudi uprava in nadzorstvo sta skoraj izključno v njihovih rokah. Načelstvo jetnišnice je celo računovodstvo poverilo Jetnikom, ki, kakor pravijo, skrbno pazijo, da se v knjigovodstvu ne vrine niti najmanjša napaka. Razen v jetnišnici delajo kaznjenci tudi na obsežni, vzorno urejeni far-

Po celodnevem delu je določenih nekaj ur za igre: šah, damo, domino in za karte, v delovnih odmorih pa lahko goje jetniki vsakovrsten sport. V osrednji dvorani se pogosto vrše predavanja, zborovanja in filmske predstave. To in pa stroga odredba, da se vsak ubežnik kaznuje s smrtjo, je vzrok, da le redko koga zamika pobegniti iz tega jetniškega paradiža. Je pa tudi nadzorovanje jetnišnice zaradi pregledne razporeditve objektov tako lahko, da se pobeg skoraj ne more posrečiti, ne glede na to, da ubežnik tudi ne bi dobil čolna, s katerim bi se lahko oddaljil z otoka.

Z zraka nudi jetnišnica prav svojevrsten pogled. Večje število okroglih poslopij obdaja osrednjo zgradbo, ki je tudi okrogla in v kateri so kuhinje in obednice. Venci

stavbe so urejene vse po enem kopitu. Okrog osrednjih, večnadstropnih mostovžev se vrste skromne celice, vse brez vrat, tako da jetniki lahko svobodno občujejo med seboj. Zamrežena ampak široka okna skrbe za zadostno razsvetljavo. Vsak jetnik ima lasten umivalnik s tekočo vodo in

lastno stranišče na vodno izplakovanje. Edino, za kar so jetniki prikrajšani, je intimnost. Ničesar ne more delati jetnik skrivaj, ker ga nenehoma opazujejo raz osrednji razgledni stolp, ki obvladuje vse poslopje.

Klek pri Goetheju

Govoreč o gloriji na Triglavu, piše prof. F. Seidl: Na gori Brocken v srednji Nemčiji so mnogokrat opazovali enako svetlobno prikazen. Pripisovali so jo tej gori, in ker se vidi senca opazovalčeva v megli kakor strašilo, zlasti ako opazovalec prezre barveni kolobar, so jo imenovali *Brockengespenst*. V znanstvenem nazivanju imenujejo čudni pojav *glorijo*, ker je barvasta obstret okoli glave na senčni podobi prav za prav značilno jedro vsega pojava . . .

Ta Brocken, srednjelatinsko *Mons Bructerus*, se v ljudski govorici imenuje tudi *Blocksberg* in ima v preprostem verovanju velik pomen. Kakor jašejo ali se vozijo čarodejke na švabskem v črn les, na Breisgauškem na Kandel ali pa na Heuberg, v Turingiji na Horselberg, na Hesenskem na Bechteisberg (nazvan po ženskem demonu Berhti, ki so jo posneli Korošci: perhtra, Gorenjci: pehtra, pehtra-baba, perta; po njej je nemara prikrojen dolenski naziv za nerodno, debelo žensko pehta), na švedskem v Blåkullo, v Franciji na Puy-de-Dôme, v hrvaškem Primorju na Klek, po Notranjskem na Slivnico, po Dalmaciji menda nekam v okolici Splita itd., tako v severni Nemčiji na omenjeni vrhunc Harca. To se godi posebno na Valpurgino (1. maja) in o kresu. Kaj se počenja na takih sestankih, so že nekateri naši književniki popisovali, n. pr. Jaklič *Poslednja na Grmadi*. Vendar je njegov vir, namreč sodni zapisnik v Rudeževem prevodu in tiskan oktobra 1860. v Lesarjevi knjižici *Ribniška dolina na Kranjskem*, še znatno grobejši. Za germanskega poganstva so bili vsi čarovniški hribi znamenita darišča in sodišča, na katerih se je vršila 1. majnika velika veselica s plesom in popivanjem. Tudi večje vedeževalke so bile zraven. Pozneje so ostale v ljudskem spominu kot coprnice. Takšno vero v strahove in prikazni, zlasti krepko v 16. in 17. stoletju, zaslediš tudi v I. delu Goethejevega *Fausta*. Razen tega sem jo iztaknil v prigodnici *Einem jungen Mädchen*. Nagovorjenka je bila poznejša gospa *Riemschneiderjeva*. Na Goethejevo saljivo vprašanje, ali se udeleži ježe, na Brocken v bližnji Valpurgini noči, se je odrezala, da nima potrebne ekvipaže. Zato ji je šegavi pesnik poslal naslednje kitice s skrinjico, kjer je bila metlica, burkle, dve jabolki in nekoliko malega kruhka.

Dekličici

Da mogla boš prihodnjo noč
na Klek popotovati,
kjer čare se vrâe na moč,
vse v risu kolovrati:
za pot kočijo sem izbral
in Tebi, mala, jo poslal.
Pa srečno, čarovnica!

Obenem nekaj za pod zobček Ti poklonim,
saj ne dobiš nič takega na griču onem.
Tam ne zgodi se pri možeh ne pri mladencih,

da nudili bi kaj, kot tu na plesnih vencih.

Dve jabolčki in poprnikove zaloge
tako, veščica, zdaj polagam Ti pred noge.
Nikar zavreči, ampak za popotnjo spravi —
Da morem, dal bi več, kot res sem Goethe pravi,
(k)

Kofein v kavi

Ravnatelj farmakološkega, instituta atenske univerze G. Joahimoglu je napravil zanimive poskuse o dražilnem učinku kave. Nje vpliv na osrednji živčni sistem so tu prvokrat neposredno merili s tako zvanim »dražilnimi laščki«, ki jih je prvi uporabljal pl. Frey. Instrumentarij obstoji iz lesenih palčic s pravokotno pritrtjenimi lasci, za katere je točno izmerjena sila. ki je potrebna, da se lašček za določeno mero upogne. Če med narkozo pritisneš z laščkom na rožnico očesa, je mogoče po izdatnosti reakcije presoditi globokost narkoze. Vrsta poskusov na psih je pokazala, da nima razkofejnena kava na narkozo nikakega vpliva. Kofein je toia; edina dražilna snov v kavi. Pokazalo se pa je — in to je najvažnejše — da sam kofein ne učinkuje tako močno kakor skupaj s precdkom razkofejnjene kave, ki je sama popolnoma nedolžna. Morda gre le za pospešeno vsrkavanje, kakor v primeru ogljikove kisline v sektu. Od sekta se $\pi\alpha\tau\tau^{\wedge}\sigma$ močneje upijaniš kot bi sodil zgolj po množini alkohola, ker se zaradi lokalnega vpliva ogljikove kisline na želodčno sluznico pospeši vsrkavanje alkohola. Kava brez kofeina morda celo v splošnem ojačuje vsrkavalno silo želodca. Če se izkaže, da je ta domneva pravilna, potem bi imeli v kavi brez kofeina izvrstno sredstvo ki bi pripomoglo drugu medikamentom do čim hitrejšega učinka.

Prizadevanja misionarjev zanesti na Japansko krščanstvo, so zadela na tak odpor pri vladajočih razredih, da so se 1638 japonske luke zaprle za tuje ladje. Sklenili so, da je edina pot za očuvanje narodne samostojnosti izločitev Japonske iz ostalega sveta.

Istočasno je bilo izdano povelje, da se ne sme graditi nobena ladja, ki bi presegala 150 ton. V onih dneh je Japonska že dosegla visoko stopnjo v ladjedelniški umetnosti in njeni trgovci so se pečali z obsežno trgovino po vsem vzhodu.

Tftrl P O T O V A N 7 A

Po Nilu do Luksorja

Večina turistov, ki so se namenili psetiti Egipt, pride samo do Kaira. Pestro življenje v tem svetovnem mestu človeka tako priklene in mu odkrije toliko novega, da vsak misli, da je v samem Kairu spoznal že ves Egipt. Le tisti, ki vedo, da so v Egiptu mimo Kaira še mnoge druge, vrednejše zanimivosti, ne zamude vožnje po Nilu navzgor, ki nudi vsakikrat druge užitke. Za bregovi se razpreda neizmerno omrežje kanalov za namakanje, ki so ustvarili iz Egipta rodovitno deželo, kakršna je zdaj. Prav oh vodi leže bogata žitna polja.

Na Putovnem grobu

Ladja plove mimo nešteti vasi, katerih ilovnate koče se stiskajo na bregu. Še kratko razdaljo za njimi se razteza zelene, potem pa se začena puščava. Čez čas za gledaš na levem bregu razvaline velikega templja Karnškega in odtod je le še kratka pot do Luksorja.

Glavna točka vsakega obiska v Luksorju je ogled kraljevskih grobov Egipčanov. Z ladje se **je** treba prepeljati v čolnih na nasprotni breg, kjer so že pripravljeni! za obiskovalce vozovi, oeli in stari avtomobili, kar si kdo hoče izbrati za preostalih šest milj poti v »Dolino grobova

Dolina je silno puščoben kraj. Ni čuda, da so si stari faraoni izbrali mesto večnega počitka prav tu, v skoraj nepristopni samoti, kjer so sodili, da bodo njihove dragocene grobnice varne pred tatovi.

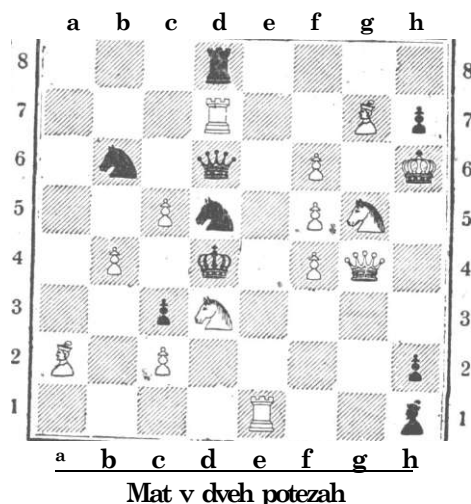

Ustavimo se pri grobu kralja Tuta. Obisk grobnice je kakor veliko razodetje. V kamenitem sarkofagu je kraljeva podoba iz čistega zlata. Zarki številnih, električnih luči oblivajo nazaj naslonjeno postavo kralja, ki nosi na glavi krono Gornjega in Dolnjega Egipta. Le nekaj trenutkov je dovoljen vsakemu obiskovalcu ta veličastni pogled. Ali to je dovolj, da ti ostane neizbrisen vtisk. Ta grobnica je simbol kraljeve veličine bolj kakor karkoli drugega na svetu.

H S A H M

Problem 16

S. Boros (Wiener Schachzeitung 1930)

III ZNAMKE

PRIPOVEDUJEJO

Oaribaldijevo življenje na znamkah

Drugega junija pred petdesetimi leti je umrl italijanski narodni junak Giuseppe Garibaldi. Ob tej priliki je izdala italijan-

ska poštna uprava posebno Garibaldijevo serijo, ki kaže najvažnejše dogodke v Garibaldijevem življenju. (Glej članek »Giuseppe Garibaldi« na str. 570.).

Glasba ne razodeva bistva sveta in njegove »volje«, kakor trdi Schopenhauer (ki se je z glasbo ogoljufal kakor s sočutjem in iz istega razloga — poznal je oboje premalo iz izkustva —): glasba razodeva samo gospode glasbenike! In oni sami ne vedo tega! — In kako dobro je mogoče, da tega ne vedo!

(Fr. Nietzsche)

Glasbena drama (opera) je navezana na rešitev velikega in lepega problema: Kako daleč se more razviti glasba v govor in jezik s petjem.

AKO SE NE VES

Ognjene ure Kitajcev

Astronomija je bila na Kitajskem visoko razvita, še preden se je začelo krščansko štetje let. 2350 pr. Kr. so si Kitajci že astronomično razporedili čas, 1115 pa so prvič zabeležili sončni mrk. Podlaga koledarja, po katerem se še dandanašnji ravna kitajsko ljudstvo, je bila ustvarjena že 2700 pr. Kr. pod Hang Tijem. Nadaljnji praktični plod stare kitajske astronomije so bile razne priprave za bolj ali manj točno merjenje časa. Že pred 2500 leti so Kitajci določevali čas po sencih palice. Iz tega se je kasneje razvila sončna ura. Še zdaj se lahko vidijo v »prepovedanem mestu« nekatere dobro ohranjene stare sončne ure. Kitajci pa so imeli tudi »žepne sončne ure«, na katere so se pa spoznali samo vešči ljudje. Vodne ure so bile pri njih prav tako v rabi kakor pri drugih starih kulturnih narodih, le da so kitajski vodni kronometri tudi bili. Edinstvene v kulturni zgodovini pa so menda kitajske ognjene ure. Nastale so iz kadilnih paličic, ki so se darovale bogovom. Svečeniki so namreč spoznali, da enake paličice vedno enako dolgo gore in da bi zaradi tega prav dobro rabile za merjenje časa. Za podrobnejšo razdelitev časa so delali v paličice zareze in tako so nastale priljubljene ognjene ure, ki so služile kasneje tudi kot budilke. V to svrhu so obesili čez določeno delilno črto na paličici dve težki kovinski krogli na niti. Ko je paličica dogorela do delitve, se je nit prežgala in krogle sta padli z glasnim ropotom v podstavljeno kovinsko skledo.

Staro vino

Če je vino staro, še ni rečeno, da mora biti tudi dobro. Merodajna je predvsem začetna kakovost. Toda tudi starost dobrih vin je omejena. Vležano vino stvari tako zvani buket, ki bi se tudi ohranil, če bi bilo mogoče posode hermetično zapreti. Tako pa se buket počasi spet izgubi in vino dobi neprijeten okus. Berlinski profesor dr. Griess je nedavno preskušal drugo najstarše vino, kar jih poznamo, ki je shranjeno v berlinskem narodopisnem muzeju. Vino so našli pod neko gomilo v severnem Kavkazu in izvira po vsej verjetnosti še iz dvanajstega stoletja. Steklenica je bila zamašena in zapечатena. Kemična analiza je pokazala, da je to staro vino zdaj le še raztopina različnih soli, vezanih na vinsko, ocatno, oksalno in druge kisline, dočim o alkoholu in buketu sploh ni več sledu. Da je bilo v steklenici nekoč res vino, se da zanesljivo sklepati po vinskih drožan, ki so se kot vsedlina nabrale na dnu in po različnih gljivicah, ki so povzročile razkroj. Del alkohola se je pretvoril v ocatno kislino,

Najstarše vino ali bolje njega ostanek je pa tako zvano »Rimljansko vino«, ki se hrani v muzeju v Speierju. Našli so ga pred nekaj desetletji pod razvalinami rimske utrdbe Nemetum. Tudi to vino je bilo v steklenici in razen z zamaškom zavarovano pred vstopom zraka še s plastjo olja. Vseeno tudi temu manjkata alkohol in buket, tako da je le še vodena raztopina različnih soli.

Prosvetljeni kmetje v Rusiji

Kakor znan, so boljševiki vpeljali tako zvane kolhoze (kolektivna gospodarstva), ki naj bi tako izrinile kmeta, kakor n. pr. veleindustrijska proizvodnja izrinja in onemogoča obrtnika. Ruski kmet se kajpak težko privadi novemu načinu kmetovanja, ki se v glavnem poslužuje strojev in ni čuda, če v mnogih kolhozih niso nič preveč razveseljive razmere. Tako sam Tretjakov, eden najbolj vi. stih zagovornikov novega kmetijskega gospodarstva, pripoveduje v neki svoji knjigi tole mično prigodo: V kolhoz pride nadzornik, pokliče k sebi predsednika kolhoza in ga vpraša: »Nu, tovariš, kako je kaj pri vas: ali ste že popravili mlatilnice?« Predsednik odgovori brez običajnega pomisleka, očitno vesel, da se je v hipu domislil drugega odgovora: »S popravilom mlatilnic, tovariš, je pri nas, da ti povem kar naravnost, preključeno slabo.« — »No, kako pa plevski stroji? Vam gredo izpod rok, ka-k?« — »Ah, bolj počasi gredo, tovariš, še vedno nismo prišli na rob!« — »Kako pa je s stroji za košnjo?« — »Ti stroji nam prav za prav delajo še največ preglavic.« — »Ali ste kaj storili zoper kobilice?« — »Kajpak, storili smo, kar se je dalo: pakončevali smo jih najprej s smodnikom, potlej pa s plinom.« — »Uspeh?« — »Dva konja in ena krava poginila.« — »Kako ste vendar mogli živino pustiti v tako travo?« — »Še smo na zastrupljeniA mestih postavili svarilne napise.« — Tedaj je pristavil eden izmed kolhozniikov, ki je molče poslušal razgovor med predsednikom in nadzornikom: »Krave, ki ste nam jih poslali, so anal-fabetje.« — »Nu,« je rekel razočarani nadzornik, »kaj ste pa storili z mrhor?« — »Zastrupljeni kravi smo izdri črevesje, ga položili v špirit in poslali s kurirjem v Georgijevsk v kemično preizkušal isče?« — »In?« — »Kurir je, da bi ga hudčič vzel, med potjo v Georgijevsk izpili spixit in zakičil čreva v jarek ob cesti.«

je samo dokaz, kako zelo odloča o današnjem življenju moški ne samo z zakoni, temveč celo s posebnimi muhami svojega spola.

Tega dejstva — vobče vzeto — ne spreminja niti okoliščina, da sta v nekaterih poklupih oba spola enakopravna, niti cinizem, s katerim ee današnja mladina vdaja spolnemu življenju. V resnici je le mož tisti, ki prisostvuje slavnostnemu nastopu žensk, ko kažejo svoje čare.

Dasi mlada Turkinja ne sedi več v harem, temveč potuje s palicami za igranje golfa v ameriških cevjih iz Turoje na Ciper, dasi bogate krščanske mladenke iz Sirije in Zidnije belijo svojo kožo in se učijo šofirati in dasi Kitajk in Japonk na veseli več, da bi si pohabile noge, temveč rajše z naočniki na nosu obiskujejo visoke šole in dasi so nekatere črнке v industrializirani Afriki odvirale obrobe v nosovih in ne vlečejo več uhljev doli do ramen, je resnica o ženskih paradah pred moškim samo ena.

Zgodovina je poznala na vseh celinah tudi dežele z žensko premočjo. Ne samo nekatera preprosta indijanska plemena v Severni Ameriki, ki so z veseljem uživala na pol gnilo konjsko mrvovino, ali nekaj južnoameriških rodov, ki so n. pr. umlega sorodnika, če je bil rej en, spekli, sicer pa skuhali, je bilo nekaj časa pod žensko vladjo. Znano je, da so služili ženskam tudi številni afriški črnca in pa tudi zelo kulturna plemena oh Sredozemskem morju, Indiji, Kitajci, Egipčani in celo prebivalci starega Peruja Inkas.

V teh krajih je odločala pravice matere. Vloga moškega pri zaploditvi socialno ni imela pomena. Odločen je bil izvor po materi im otrok je podedoval stopnjo in rod po materi; ti narodi niso poznali sentimentalnosti in so kratko malo ugotovili samo Tojstvo novega človeka. Pravico matere so smatrali za naravno pravico, češ da je mati sama nositeljica rodu. Premično ali nepremično premoženje po materi so podedovale samo hčere. V rodovniku so navajali samo matere mater; razlike med zakonskim in nezakonskim otrokom v teh razmerah seveda ni bilo.

Tako je bilo na Kitajskem do tretje dinastije in v stari Arabiji, dokler se je ni polastil Mohamed. Zgodovinski viri navajajo, de je grški zgodovinski Herodot v 5. stoletju pr. Kr. prepotoval ves takrat znani svet in marsikje našel prilike neverjetno čudne, kjer so ženske opravljale moško delo in se tudi s'eer navezale vseh moških-običajev. V prejšnjih kraljestvih v Likijsi, Egiptu in Indiji¹ so ženske vladale tisocletja.

Zenske teh časov in takšnega kova so b'e drugačne kot današnje matere in

vrnile očetom, hčere pa so obdržale. Seveda so bile tudi močne in zelo bojovite.

Kako pa je bilo r takšnih okolnostih moškemu? Po ustnem izročilu sta tamkaj oba spola enostavno izmenjala norme. Prav tako kot so v državah, kjer gospodarijo moški, zazeljene mlade ženske, eo bili v državah z žensko vladjo kot lepotni ideali oboževao; mladeniči. Bogati narodi so pri tem povečali mnogo pozornosti modi in telesni kulturi. Moški so bili zelo negovani, nosili so kodrane lase in nakit in so morali pobebej čistiti nohte in zobe. V Latuki je nosil moški tako umetno frizuro, da je trajalo 10 let, preden je bila dovršena.

Ker je bil moški pasivni del, ki ga je večinoma starejša ženska pozvala na poroko, se je moral — obratno kot sicer — tudi lišpati. Razumljivo je, da je bil kot šibkejši spol tudi finančno popolnoma odvisen od ženske. Često se je moral lotiti hišnih poslov — kuhanja in čuvanja otrok — pri čemer pa je moral biti vedno lep in mlad. Ta naloga je bila takrat za moške prav tako težka kot je danes za marsikatero žensko.

Obratno kolo emancipacije je šlo tudi v državah z žensko vladjo tako daleč, da so uživali »večni samci« enake neprijetnosti kot sedanje »stare device«. Ta vloga je za današnje čase prav za prav težko umljiva. Dasi je smel imeti moški v Egiptu dve obleki, ženska pa le eno, se moški v Libiji na ulici s'jloh niso upali dotikati¹ samega sebe, kar je bilo nevarno, da h; pri tem spravili v nered nakit v laseh. Moški prebivalci Hebridov so nosili na glavi 600 do 700 kit, s katerimi so imeli silno opravka. Razen tega pa so morali prevzeti vso skrb za vzgojo otrok. Ponemod so bili tako neobhodno potrebni, da so ženske otroke, ki so se rodili po moževi smrti, rajše umorile, ker ni hilo nikogar, ki hi jih bil varoval in negoval.

Tudi čustveno življenje moškega je bilo v takšnih razmerah precej različno od današnjega. Najbolj čudno vlogo je igral mož takrat, kadar je žena rodila. Ze španski osvoboditelji Južne Amerike vedo pripovedovati, da so se morali Indijanci — po porodu žene — vleči v posteljo in sprejemati obiske čestitajočih sorodnikov in znancev. Ta običaj je znan tudi iz Afrike, iz krajev oh Črnem morju, s Pirenej, s Kitajskega, iz Sirije itd. in je čisto celo zahteval, da se je moral mož že tedne pred porodom postiti in ostati mimo v postelji. Žena je povijala brez bolečin, njen ubogi mož pa je kričal v postelji od umetno povzročenih bolečin . . .

V svetovni zgo do v irai se dogodki čisto ponavljajo. Usoda zemeljskih prebivalcev je negotova in zato se v zgodovini vedno

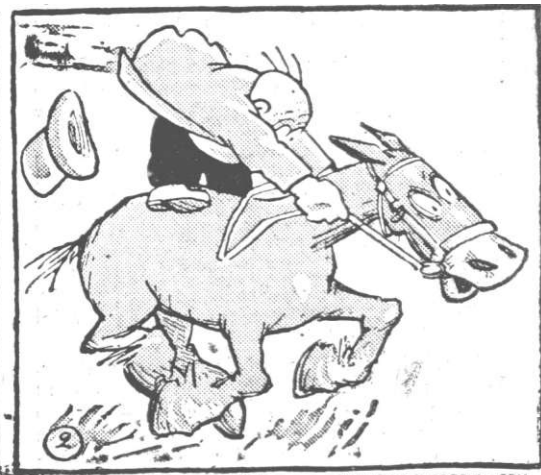
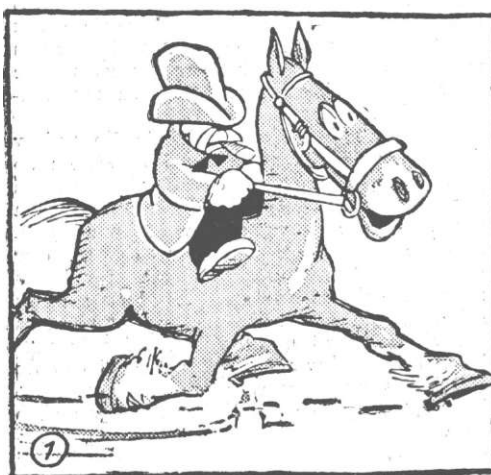
H U M O R

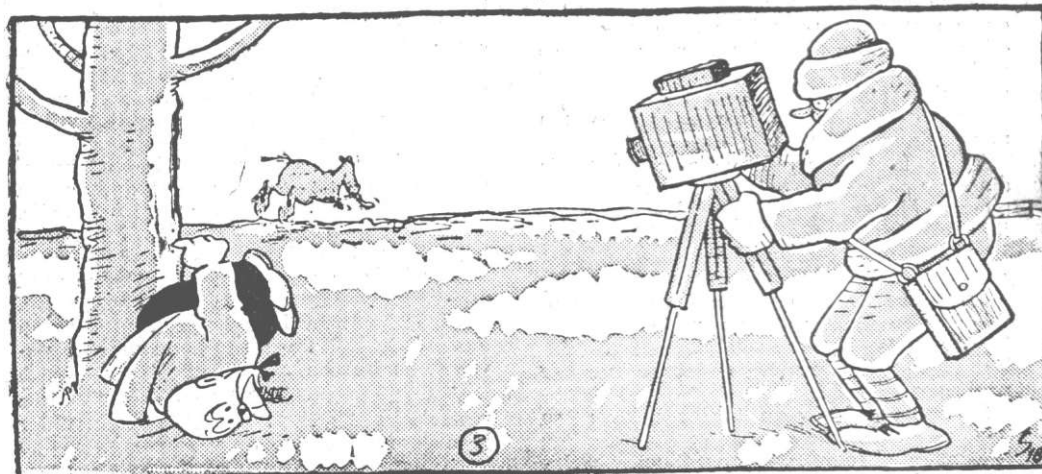
»Strašno — kakšen zvočnik!«
 »Ampak Otilija — ti si samo nevoščljiva!«
 (»Judge«)

»O, moj ubogi kižek, ali ti je ta surovež stopil na nogo?«

COPYRIGHT R. L. B. BOX 6. COPENHAGEN

Adamson kot jezdec